Alexandru Dîrul

SINTAXEMA ŞI ADVERBUL

Esențele limbii reflectate de conştiință şi reprezentate prin vocabularul ei, după cum relatează M. V. Nikitin, se împart în două categorii ce se determină una prin alta. Obiectul (lucrul) este ceea ce are semne (caracteristici); semnele sunt ceea ce identifică sau deosebesc lucrurile (Nikitin, p. 21). Extrem de numeroase şi variate sunt determinativele atributive prin care se exprimă calitatea, cantitatea, demonstrativitatea, posesiunea, precum şi o serie de caracteristici-atribute temporale, spațiale, modale, cazuale, finale etc. Asupra faptului că individualizarea (/actualizarea) obiectelor se obține prin determinanți de acest fel, atrăgea de acum atenție Aristotel care menționa că substanța primă (aşa numea el realul individual) se determină prin cele 10 categorii: „substanța secundă (genul şi specia) al cărei exemplar este, ca şi prin determinările ei, cantitate, calitate, relație, temporalitate, spațialitate, poziție, acțiune, pasivitate şi posesiune" (apud Noica, 1998, p. 352).

Faptul acesta a determinat însăşi modalitatea de structurare a vocabularului limbii, în cadrul acestuia deosebindu-se, pe de o parte, cuvinte prin care este numită substanțialitatea (acestea sunt reprezentate prin substantive) şi cuvinte-caracteristici de mai multe feluri (acestea în terminologia gramaticală fiind notate prin termenii: adjective, verbe, numerale, adjective pronominale, adverbe). Starea aceasta de lucruri a făcut posibilă aplicarea principiului combinării în constituirea structurilor sintactice, dat fiind că prin atribuirea unui determinativ pe lângă un substantiv supus determinării, printr-o actualizare a obiectului numit de acesta, se obțin sensuri noi. De exemplu, prin îmbinarea *bocanci soldățeşti* care, într-un fel, echivalează cu îmbinările *bocanci de soldat*, *bocancii soldatului, bocancii unui soldat,* pe lângă semnificațiile de obiect [bocanci] şi de ființă umană [soldat] se exprimă şi unele înțelesuri suplimentare, acelea de apartenență, posesie, destinație.

Pentru a deosebi unitățile lexicale determinante de cele determinate (cuvintele cu sens de substanțialitate, acestea caracterizându-se printr-o anumită autosuficiență), limba a creat diverse tipuri de indici diferențiatori: formanți derivaționali, cuvinte auxiliare, desinențe cazuale, articole, pronume (*cal roib, cer albăstriu, caietul meu, capra vecinului, fecior de boier, anteriul lui Arvinte*, acest *copil, casa de alături* etc.). Aceasta permite limbii să folosească acelaşi radical şi, prin urmare, să formeze de la aceeaşi entitate conținutală atât unități cu semnificație de substanțialitate, cât şi unități caracteristice. Întrucât cuvintele-caracteristici sunt de mai multe feluri, indicii respectivi servesc pentru a deosebi tipurile de determinante între ele (cf.: [*un*] *învățător învățat – învățătorul învață* [*copii*] – [*un*] *învățător învățând* [*elevii*] – *învățătorul* [*se comportă*] *învățătoreşte* etc.).

Printre determinate un loc aparte revine clasei adverbelor, care spre deosebire de alte clase (adjective, verbe, numerale) ce fac legătură nemijlocită cu substantivul determinat, ele [adverbele] corelează cu acesta [cu substantivul] în mod indirect, adică prin mijlocirea

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

determinantelor directe. De exemplu, în enunțul *Carul se mişcă agale* adverbul *agale* nu este legat în mod direct cu substantivul *carul* (în parte, nu se spune **carul agale*); el serveşte pentru a nota (/marca) un grad al caracteristicii dinamice a carului şi numai în felul acesta se dovedeşte a fi implicat în caracteristicizarea obiectului în cauză.

De altfel, urmează a se menționa că adverbele, din perspectiva sintaxei semantice, se înscriu în şirul de argumente (actanțiale şi circumstanțiale) de diferită natură, reprezentate prin sintaxemele (/formele sintactice) obținute de la unități lexicale de diferită orientare categorială, inclusiv de la clasa verbelor. E vorba, în cazul ultimei afirmații, despre formele verbale numite absolute (gerunziul, participiul, infinitivul, supinul) care la fel ca şi sintaxemele (/formele sintactice) nominale, asemenea adverbelor, vin să determine alte caracteristici, în fond cele dinamice exprimate prin verbe. Dat fiind că, funcțional, asemenea adverbelor se comportă diversele tipuri de sintaxeme, în cele de mai jos, în scopul determinării semnificației categoriale, acestea vor fi examinate pe fundalul statutului categorial al adverbului.

Asupra rolului important pe care-l îndeplineşte adverbul în organizarea structurii semantice a enunțului atrăgea atenție filozoful Constantin Noica. Menționând faptul că limba română n-a dezvoltat formații verbale prin compunere de tipul *a binevoi*, procedeu larg utilizat de unele limbi, ca, de exemplu, greaca şi germana, Domnia sa menționa că pentru română este caracteristic faptul că „verbul este modulat de adverbe". „Limba noastră, subliniază autorul, pare să aibă o virtute de toată însemnătatea: aceea de a îmblânzi verbul. Ea îl pune lesne în ordinea substantivului, nu numai sub forma infinitivului lung (ca în *de-oamenilor iubire*), dar deopotrivă în forma de substantiv verbal cu sufixul *-or* (*grăitor*, *dătător*), care se întinde, ca şi infinitivul lung, peste aproape întreaga arie a verbului". Autorul face, în legătură cu aceasta, presupunerea că „poate de aceea nici nu avem neapărată nevoie de atâtea cuvinte complexe, verbul substantivat având bogăția în el" (Noica, 1970, p. 154) şi că „dacă limba greacă ori cea germană sunt de invidiat pentru compunerile lor vii, poate şi limba noastră ar trebui invidiată pentru stăpânirea ce obține asupra demoniei verbului când îl înveşniceşte drept substantiv" (Ibidem). Totodată, Constantin Noica vine să relateze că un alt mijloc de *a spori* bogăția verbului, „şi cu el de a înțelege mai bine cum poate înfrunta sau ocoli limba noastră problema compunerii: este modelarea verbului *prin adverb*" (Ibidem). Dsa admite (faptul) presupunerea că „poate limba noastră trece dincolo de nevoia compunerii directe tocmai pentru că are la dispoziție forme adverbiale ce echivalează compunerea". (o.c., p. 154-155). În legătură cu aceasta se face trimiterea la O. Densusianu care sublinia că „limba română veche e foarte bogată în forme adverbiale… oglindind o expresivitate care ar putea fi invidiată de limba modernă" (Apud Noica, o.c., p. 155). Exprimându-şi regretul că limba română a pierdut „adverbe frumoase şi expresive ca *a-vremi* (din când în când) sau *cătelin* (încet, liniştit), *de-a firea* (într-adevăr, efectiv, ca în „de-a firea pământ şi cenuşe sunt") sau *estimpu* (anul acesta) ca şi *volnic* (de bună voie, spontan) este întristător", autorul ține să sublinieze că limba română n-a pierdut „*sensibilitatea* pentru adverb" (Noica, p. 155). „Poate că toată înțelepciunea de viață şi de gând a omului social, – încheia filozoful C. Noica, – nu e decât o chestiune de adverb, la urma urmelor. Sau poate că viața este: felul cum ştii să te aperi de agresivitatea verbelor" (Ibidem). Autorul ține să explice că „ceea ce ai în față şi ceea ce eşti, ce se întâmplă şi ce ți se întâmplă, totul se lasă transpus, în limbă, în câteva sau în nesfârşit de multe verbe; sentimentele te îneacă sub verbele lui, iar voința le sporeşte numărul, cu imperativele ei ridicole ori mărețe" (ibidem). Referindu-se la sugestia lui Sextil Puşcariu din lucrarea-i „Limba română" cum că vorbirea nu e

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

decât **umplerea golurilor din jurul câte unui verb,** filozoful C. Noica vine să sublinieze că „viața înseamnă, în fond, a suporta exercițiile de conjugare pe care le face firea asupra-ți, cu verbe ca: *a dori, a înseta, a flămânzi, a visa*" (Ibidem). Totodată autorul consideră că „să treci verbul în substantiv, nu e destul spre a-i zăgăzui curgerea". E nevoie de „ajutorul unui adverb care i-ar muta albia" (ibidem), – conchide autorul. Atrăgând atenția asupra faptului că adverbele „vin să mlădieze verbele şi să le nuanțeze mesajul", C. Noica ține să evidențieze rolul deosebit al adverbelor de mod în acest proces: „Şi nu e destul nici să aşezi acțiunea în ceasul sau în locul potrivit, cu adverbele de timp şi de loc, cât trebuie mai ales s-o nuanțezi cu adverbele de mod. A-i putea spune că viața e o chestiune de adverbe de mod: o chestiune de *poate*, *sigur, cumva, probabil, ca să zic aşa, tocmai, oarecum* sau *foarte"*. (o.c., p. 156)[1].

Despre caracterul important pe care-l provoacă/ cauzează adverbul asupra semanticii verbului vorbesc şi aşa-numitele adverbe legate sau semiadverbe, ca de exemplu: *Ion* ***mai*** *lucrează. Ion* ***încă*** *lucrează. Ion* ***deacum*** *lucrează. Ion* ***probabil*** *lucrează. Ion* ***fără îndoială*** *lucrează* etc. În rândul acestora se înscrie şi adverbul-particulă *nu*[2] care poate înlocui oricare din semiadverbele înşirate sau se poate îmbina cu fiecare din ele formând structuri apozitive cu acelaşi verb, amintind într-un fel de opozițiile din cadrul gradelor de comparație. A se compara: *I. lucrează. – I.* ***mai*** *lucrează – I.* ***nu*** *lucrează. – Ion* ***nu mai*** *lucrează. Ion lucrează. – I.* ***deacum*** *lucrează. – I.* ***nu*** *lucrează. – I.* ***deacum nu*** *lucrează. Ion lucrează. I.* ***încă*** *lucrează. – I.* ***nu*** *lucrează. – I.* ***încă nu*** *lucrează.*

Proprietatea de „îmblânzător" al agresivității verbului şi în genere modalitatea de caracteristică a celor două clase de cuvinte despre care vorbeşte Constantin Noica impune necesitatea de a încerca a se stabili statutul lor categorial şi în primul rând al adverbelor, urmând ca pe baza acestora să se determine situația sintactică a sintaxemelor (/formelor sintactice) nominale, dat fiind că între ele există o coincidență funcțională (cf.: *călătorul merge* ***repede / cu paşi mari / cântând / împreună cu câinele său / pe întuneric / până seara / pe cărare / prin arătură*** etc.). Chiar simpla comparare a complinirilor verbului *a merge*, dintre care numai una este reprezentată prin adverb (*repede*), demonstrează asemănarea funcțională a sintaxemelor de diferită natură cu adverbul. De exemplu, precum adverbul *repede* modifică semnificația verbului *a merge*, fixând o gradație a mişcării rectilinii a obiectului (călătorul), deosebită de cea obişnuită, la fel prin gerunziul *cântând* se notează că în mişcarea sa în spațiu acelaşi agent mai îndeplineşte în acelaşi timp şi o altă acțiune: execută o melodie; prin forma sintactică (construcția sintactică) *împreună cu câinele său* se notează că în deplasarea lui spațială subiectul (călătorul) nu este singur, că el este însoțit de un animal – câinele său; prin sintagmele *pe cărare, prin arătură* este marcat tipul de traseu urmat de călător etc.

După cum se poate observa din cele citate, atât argumentele reprezentate prin adverbe propriu-zise, cât şi cele notate prin sintaxeme de diferită natură, nu se reduc doar la „îmblânzirea" acțiunilor numite de verbe; cu ajutorul lor se exprimă cele mai diverse circumstanțe, situații, stări de lucru, ca de exemplu; *Ion pleacă departe / îndată / neapărat / mâine / în grabă / pentru un an / cu familia / spre nord / în concediu / de la lucru / supărat / plângând* etc., etc. Or, cu toată izofuncționalitatea dintre adverbe şi sintaxeme, între ele

[1] Textul notei cu titlul „A dulce spure" din care s-a citat este reprodus literal în lucrarea Constantin Noica „Cuvânt împreună despre rostirea românească". Bucureşti, 1987, p. 110-114.

[2] Despre unele opoziții sui generis formate cu adverbul-particulă *nu* vorbeşte Constantin Noica în lucrarea sa „Rostirea filozofică românească", Bucureşti, 1970, p. 197-215.

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

există totuşi deosebiri. Aceasta se manifestă în modalitatea de realizare a claselor de opoziţii de tipul; obligatorii – facultative, actualizate – implicite, esenţiale – secundare (amănunţit despre tipurile de opoziţii menţionate a se vedea: Никитин, p. 122).

De altfel, când filozoful Constantin Noica vorbeşte despre „agresivitatea" verbului, lasă a se înţelege că, după cum se poate presupune, el conţine codificat în înţelesul său reşoul valenţial de argumente pe care le poate avea în potenţă. Verbul *a transporta*, de ex., potenţial ar putea avea mai multe argumente prin care s-ar indica (/nota / marca) agentul acţiunii (*Cine transportă?*), obiectul acţiunii (*Ce transportă?*), locul iniţial de unde începe acţiunea (*De unde transportă?*), direcţia, punctul final al acţiunii (*Încotro transportă?*), mijlocul de transportare (*Cu ce transportă?*), tipul acţiunii (*Când transportă?*).

Despre caracterul strâns al legăturii verbului cu diversele argumente şi, în primul rând, cu adverbele modale, considerate de filozoful Constantin Noica îmblânzătoare ale agresivităţii verbelor (vezi *supra*), mărturisesc şi aşa-numitele adverbe legate sau semiadverbe, care fiind utilizate pe lângă acelaşi verb, servesc pentru a constitui o microparadigmă a gradaţiei de intensitate (de ex.: *X. Merge – X.* ***de acum*** *merge. – X.* ***mai*** *merge. – X.* ***încă*** *merge – X.* ***abia*** *merge. – X.* ***nu*** *merge. – X.* ***încă nu*** *merge, - X.* ***nu mai*** *merge*). În rândul acestora se mai înscriu o serie de adverbe de mod propriu-zise, ca de exemplu: *X. merge* ***încet****. – X. merge* ***la fuga.*** *– X. merge* ***repede****. – X. merge* ***sprinten****, X. merge* ***iute****. – X. merge* ***vioi****. – X. merge* ***lent.*** *– X. merge* ***agale****. – X. merge* ***greu/greoi*** etc.

Elementele opozitive ale unei astfel de paradigme amintesc, într-un fel, de elementele opozitive ale paradigmelor gradelor de comparaţie la adjective şi adverbe: [*X.* ***merge încet.*** *– X.* ***merge vioi****. – X.* ***merge rapid****:* [*O casă* ***înaltă****. – O casă* ***mai înaltă****. – O casă* ***foarte înaltă***]*:* [*X.* ***merge repede****. – X. merge* ***mai repede*** *decât Y. – X. merge* ***foarte repede***]. Acelaşi adverb modal, aplicat la diferite verbe de diferită coloratură semantică, capătă valori de tensiune diferite. De exemplu, adverbul *tare* în îmbinare cu verbul *a cânta* (*X. cântă tare*) are sensul de ʻrăsunătorʼ, ʻpătrunzătorʼ; în îmbinare cu verbul *a bate (inima îi bate tare)* capătă semnificaţia *de* ʻintensʼ, ʻputernicʼ; aplicat verbului *a trage* adverbul în cauză (*X. trage tare de funie*) capătă valoare de ʻvârtosʼ, ʻzdravănʼ; drept argument al verbelor *a fugi, a alerga* adverbul *tare* (*a fugi / a alerga tare)* obţine semnificaţia de ʻrepedeʼ, ʻgrăbitʼ; cu verbul *a ploua (plouă tare)* adverbul dat are sensul de ʻabundentʼ, ʻintensʼ; cu verbele *a retrăi, a suferi* (de ex.: *suferă tare*) – sensul de ʻchinuitor,ʼ, ʻdurerosʼ etc. De altfel despre asemănarea construcţiilor verbale formate cu adverbul *tare* şi gradele de comparaţie la adjective şi adverbe vorbeşte şi faptul că adverbul *tare* este folosit în vorbirea dialectală drept mijloc cu ajutorul căruia se formează gradul superlativ al comparaţiei (de ex.: *tare înalt, tare departe, tare drag, tare sus* etc.).

De altfel, acelaşi verb însoţit de diferite adverbe modale (uneori se diferenţiază aici o subclasă aparte de aşa-numitele adverbe de măsură ale căror cadre sunt destul de şterse) formează structuri opozabile care pot fi redate prin univerbe. Astfel, de exemplu, diferite gradaţii ale mişcării rectilinii, exprimate cu ajutorul verbului *a merge* însoţit de diferite adverbe care conţin sema „măsura" (de ex., *X. merge* ***încet / agale / domol / lent / liniştit / temperat / abia-abia / greoi / sprinten / vioi / grăbit / grabnic / repede / zorit / iute / rapid / fulgerător*** etc.), pot fi redate de asemenea prin univerbe de tipul; *X. merge / se mişcă / se grăbeşte / aleargă / se deplasează / se târăşte / fuge / goneşte / parcurge / străbate / circulă / înaintează* etc.

Or, univerbizarea este caracteristică nu numai pentru structurile formate din verb însoţit de adverbe, ci şi pentru cele construite din verb cu diverse sintaxeme nominale

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

şi chiar verbale în calitate de diverse argumente (cf.: *a face praf → a prăfui; a prinde peşte → a pescui; a pune temei → a întemeia; a se face sănătos → a se însănătoşi* etc.). Aceasta ar putea servi drept mărturisire că rolul de „îmblânzător" al verbului se obţine nu numai prin mijlocirea adverbului, ci şi prin aceea a sintaxemelor nominale şi chiar verbale.

De fapt, şi în cazul adverbului combinarea lui cu verbul sau cu adjectivul, iar prin analogie, şi îmbinarea sintaxemelor (formelor sintactice) cu acestea, se datoreşte semnificaţiei lor categoriale. Vorba e că, după cum s-a relatat în mai multe rânduri, determinanţii de diferită natură tind să se îmbine cu acele unităţi lexicale prin care se exprimă substanţialitate pentru a face legătură cu denotatul. În parte, precum un adjectiv manifestă înclinarea de a se îmbina cu un substantiv, pentru ca actualizând obiectul denumit de substantivul determinat dat, totodată să-şi materializeze el însuşi înţelesul, sau precum un verb tinde să se îmbine cu un substantiv pentru ca printr-o caracterizare dinamică a obiectului-agent, numit de acesta, să-l actualizeze, individualizându-l, la fel un adverb manifestă tendinţa de a se îmbina cu un verb sau cu un adjectiv pentru a modula (termen folosit în lucrările sale de Constantin Noica) semnificaţia unei caracteristici dinamice sau statice. S-ar putea afirma astfel că şi în cazul combinării adverbului cu verbul sau cu adjectivul, respectiv, prin analogie, şi în cazul îmbinării sintaxemelor cu acestea, se datoreşte semnificaţiei categoriale. Numai că spre deosebire de adjective şi verbe (respectiv, de numerale, pronume, adjective pronominale, funcţional identice acestora) care ar putea fi considerate determinate de treapta I, adverbele, precum şi sintaxemele, funcţional identice acestora, ar putea fi calificate drept determinanţi de treapta a II-a. De exemplu, în structurile sintactice – *Trenul trece fulgerător. Un turn foarte înalt. Preşedintele a sosit cu întârziere. Ilie locuieşte departe.* – actualizatorii *trece, înalt, a sosit, locuieşte* vor fi trecuţi la determinanţi de treapta I, întrucât sunt legaţi nemijlocit de substantivele determinate, în timp ce *fulgerător, foarte, cu întârziere, departe* – determinanţi de treapta a II-a, deoarece sunt legaţi semantic de substantive în mod mijlocitor (/ indirect) – prin determinanţi de treapta I.

Astfel s-ar putea afirma că sintaxemele (formele variabile ale părţilor de vorbire), la fel ca şi adverbele, pot fi incluse printre elementele ce ţin de cea de a doua treaptă a clasificării categoriale a cuvintelor semnificative. Analogia este mai sesizabilă în felul cum acţionează în enunţ formele sintactice ale substantivului.

Or, pentru ca să ne dăm seama despre rolul adverbului ca „modificator" al agresivităţii verbului s-ar simţi necesitatea de a ne clarifica în ce constă, în termeni lingvistici, această „agresivitate" din partea verbului.

Dat fiind caracterul variat al complinirilor verbale (ale acţiunilor şi circumstanţelor, într-o altă terminologie), din perspectivă evalutivă, s-a simţit necesitatea de a forma mijloace adecvate pentru diferenţierea opozitiv-paradigmatică în cadrul acestora. E vorba, în parte, de paradigma declinării, „structură funcţională solidară bazată pe definirea cu ajutorul desinenţei a unui set de valori gramaticale fundamentale, corelate între ele: subiectul, obiectul, terţul implicat, locul, ţinta, punctul de plecare, instrumentalul, sfera de încadrare a numelor şi, aparte, interpelatul. Acestea, în situaţii concrete, pot fi utilizate cu funcţii sintactice mai detaliate, mai precise (Ac. străbaterii, D. de interes, I. Modal, Ab. originii etc.)" (Wald, Sluşanschi, p. 230). De altfel, în lucrarea citată se insistă asupra faptului că în limbile indoeuropene, pentru amplificarea (/adâncirea) opoziţiilor în cadrul altor tipuri de paradigme, „se exploatează din plin posibilităţile alternanţelor", numită flexiune internă, în opoziţie cu flexiunea externă, reprezentată prin desinenţele cazuale (Op. cit., p. 232).

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

Odată ce se afirmă că legătura de dependență (respectiv, de subordonare) se află, de fapt, la baza organizării structurale a limbii, fiind definită drept relație dintre două elemente lexicale, dintre care utilizarea determinantului este solicitată (impusă) de semantica elementului determinat (e vorba în esență de compatibilitatea semantic-combinatorică a două unități lexicale), atunci va trebui să se admită că relația de dependență nu se reduce doar la relații atributive statice de tipul: *munte verde, cântec melodios, curte boierească, flăcău zdravăn, câine rău.* Afară de relațiile de dependență atributive propriu-zise (d.e., atribute-adjective pe lângă substantive) în lucrările de lingvistică se vorbeşte de asemenea de relații de dependență complementative, precum şi despre relații de subordonare (/dependență) predicative (a se vedea, în parte, Смирницкий, p. 164). În lucrările lingvistice mai recente întâlnim şi unele clasificări mai detaliate, la a căror identificare se iau în considerație şi o serie de alți parametri suplimentari (de altfel, tipurile de relații dintre cuvinte în lingvistica românească mai amănunțit sunt examinate în câteva lucrări semnate de Mihaela Secrieru).

În conformitate cu cele trei tipuri de relații de dependență, la cele atributive vor fi trecute relațiile ce se stabilesc între cuvântul determinat (de obicei substantiv) şi elementul determinant (de regulă, adjectiv, construcție prepozițională, substantiv la o formă cauzală) (de ex., *capră neagră, găina babei, câine cuminte, opinci de piele de oaie, scriitor cu renume, daruri săracilor, autobuz german, şatră țigănească* etc.). Dacă relațiile date pot figura atât la nivelul îmbinător (/grupurilor) de cuvinte, cât şi la nivelul enunțului, relațiile predicative, bunăoară, se manifestă doar la nivelul enunțului, legând verbul-predicat sau predicatul nominal cu numele-agent sau subiect (de ex.: *Capra paşte; Găina este a babei; Câinele era cuminte; Opincile sunt făcute din piele de oaie; Autobuzul este fabricat în Germania; Cortul aparține țiganilor*). Relații complementative se stabilesc în cadrul îmbinărilor sau enunțurilor în care drept element regent se prezintă un verb, un adjectiv sau un adverb ce exprimă multiple şi variate roluri sintactice, legate într-un fel sau altul de acțiunea (respectiv, starea, procesul, relația) notată de verb, de manifestarea semnului (/caracteristicii), de gradul de intensitate a acestuia etc. (*Se mişcă repede; Pregăteşte colțunaşi; Ajută sărmanilor; Şede butuc; Trece săgeată; Tare de vârtute; Odihneşte o săptămână; Pleacă departe; Târziu după miezul nopții; Zâmbitor tuturor* etc.). Fiind adesea foarte strâns legate de verbul-predicat, elementele-compliniri sunt raportate prin mijlocirea acestuia la obiectul-agent, fapt sesizat chiar în lipsa lui (vezi pildele de mai sus). Vorba e că în verbul predicativ este bine intuit sensul de agent sau de subiect datorită flexiunii verbale. Căci, după cum relatează Ch. Bally (fenomenul, acțiunea, starea, calitatea), nu poate fi închipuit în afara substanței, care serveşte drept loc de amplasament al procesului, se şi prezintă de fapt drept subiect: nu ne putem închipui mişcarea, gălăgia, culoarea, viața, moartea, suferința etc. în afară de subiect (Балли, p. 138). Întru (susținerea) confirmarea tezei date se pronunță şi W. Chafe care menționează că ceea ce pentru comoditate mai numim propoziție este reprezentat doar printr-un singur verb, fie prin verb, însoțit de un substantiv sau de câteva (Чейф, p. 116).

Referindu-se la corelația dintre subiect şi predicat, Em. Benveniste subliniază că, pe de o parte, elementul predicativ privit singur aparte pare a fi suficient, întrucât el determină „subiectul", or, subiectul luat aparte nu este suficient (îndestulător) pentru propoziție. Pe de altă parte, predicatul este rolul (determinantul) subiectului şi se realizează ca atare, întrucât există subiect (Бенвенист, p. 138).

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

Verbul se dovedeşte a fi un element foarte important al unităţilor comunicative. Şi aceasta pentru că din perspectiva sintaxei semantice al cărui obiectiv este studierea aspectului conţinutal al unităţilor sintactice şi în primul rând al configuraţiei referenţiale a structurilor semantice (Никитин, p. 119), el (verbul) se prezintă drept un component indispensabil în constituirea unităţilor predicative, formând, de fapt, temelia enunţului.

Am putea presupune că atunci când filozoful C. Noica vorbeşte de „agresivitatea" verbului, dsa are în vedere semantica acestuia, căci, din punct de vedere lingvistic, anume datorită înţelesului noi prezentăm caracteristica evalutivă a obiectului fie drept acţiune, fie drept devenire, fie drept stare, fie drept relaţie. Anume datorită sensului noi prezentăm caracteristica dinamică prin mijlocirea verbelor ca reală sau ipotetică, ca indicativă sau imperativă; prin mijlocirea sensului verbului se obţine exprimarea raporturilor de identitate, de posibilitate, de cantitate; semanticii verbului se datoreşte exprimarea raporturilor transformaţionale, obiectivale, deliberative, beneficiare, instrumentale, factitive, generative etc.

La descrierea lingvistică a raporturilor de subordonare dintre clasele categoriale de cuvinte, de care s-a vorbit *supra*, au fost lăsate fără atenţie sintaxemele, numite şi forme sintactice care, de regulă, se deosebesc de formele nominative prin anumiţi indici morfematici aglutinanţi sau izolaţi (de ex.: *Ion povesteşte prietenu**lui** – Ion povesteşte **lui popa**. Vasile dă fân **la cai.** – Vasile dă fân cai**lor**).* Or, din punct de vedere funcţional, sintaxemele (formele sintactice) se comportă în enunţ la fel ca şi adverbele (a se compara: *Prietenul locuieşte **departe.** – Prietenul locuieşte **pe_strada Molocanilor**. Iepurele fuge **repede**. – Iepurele fuge* (***60 km/h***) ***şaizeci de km pe oră.*** *Băiatul s-a întors **târziu**. – Băiatul s-a întors **deabea după amiază***). În legătură cu aceasta pare că studierea concomitentă a adverbelor şi a sintaxemelor în rol de argumente ale verbului ar putea contribui la înţelegerea mai desluşită a funcţionării acestora în enunţ. Fără îndoială, între argumentele-adverbe şi argumentele-sintaxeme există şi deosebiri după cum s-a menţionat. Deosebirile pot fi relativ uşor observate, comparând adverbele de loc cu sintaxemele prin care se exprimă circumstanţele spaţiale. În parte, dacă ne referim la adverbele de loc, acestea indică, de fapt, locul în genere faţă de poziţia spaţială a vorbitorului. De exemplu, *aici* arată locul unde se află vorbitorul; *acolo* – locul situat la o anumită distanţă faţă de vorbitor; *departe* – locul ce se află la o distanţă esenţială de vorbitor; *aproape* – locul situat la o distanţă neînsemnată de vorbitor etc. Prin afirmaţia că locul în spaţiu indicat de adverb poartă caracter relativ se înţelege faptul că schimbarea locului aflării vorbitorului duce cu sine la schimbarea locului indicat de adverb. Or, altfel se indică locul în spaţiu exprimat prin substantive precedate de prepoziţii, adică prin forme sintactice ale substantivului (/sintaxeme): cu ajutorul prepoziţiei locul este prezentat drept o poziţie faţă de o latură sau alta a obiectului numit de substantivul însoţit de prepoziţie. În parte, cu acelaşi substantiv, însoţit de diverse prepoziţii se indică diferite situaţii spaţiale (a se compara: *spre coteţ, după coteţ, în coteţ, sub coteţ, pe lângă coteţ, de după coteţ, până la coteţ* etc.). Fiecare din aceste construcţii prepoziţionale poate fi substituită prin adverbe propriu-zise (cf.: *Se îndreaptă **încolo**. – Se îndreaptă **spre coteţ**; Găinile se aflau **în coteţ**. – Găinile se aflau **acolo**. Găina a zburat **peste coteţ.** – Găina a zburat **dincolo*** etc.). Sau, de exemplu, spre deosebire de adverbele de timp, prin care se indică vremea relativă, corelată cu momentul desfăşurării procesului comunicativ (*acum, atunci, cândva, devreme, odată, târziu* etc.), prin construcţiile prepoziţionale constând din substantive ce numesc segmente de timp, date istorice, sărbători anuale, evenimente

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

de ordin istoric etc. precedate de prepoziții (*după război, pe la ora patru, până la adunare, la Crăciun, până în iunie* etc.) se notează segmente concrete în timp.

În urma comparației se observă un aspect important: substantivele prin care se stabileşte locul în spațiu sau poziția în timp, sunt puse, totodată, în raport cu obiectele-subiecte determinate. De exemplu, prin enunțul *Calul s-a oprit* ***lângă crâşmă*** (cf.: structura cu adverb: *Calul s-a oprit* ***acolo),*** indicându-se locul în spațiu, se corelează subiectul (*calul*) cu obiectul (*crâşmă*), adică se exprimă, de fapt, raportul dintre două obiecte. Prin metaforizare s-a ajuns ca prin construcțiile prepoziționale ce exprimă raporturi spațiale dintre obiecte, de exemplu, să se redea unele raporturi mai abstracte, impulsionate de semantica verbului, numită de Constantin Noica „agresivitate" a acestuia, raporturi de tipul celor generice, ablative, transgresive, deliberative etc. (de ex.: *Preşedintele provine din răzeşi. Petrea s-a înstrăinat de prieteni. Primarul face țuică din agude. Ion povesteşte despre călătoria sa în Peru. Stăpânul prefăcu patul în fotoliu. Lucrătorul s-a concediat din motiv de boală. Copilul plânge de durere* etc.). De acestea stau aproape modalitățile de exprimare a agentivității în structurile pasive (*Cotețul a fost dărâmat de vecin. Ideea a fost sugerată de Ion. Informația este adunată de inspector* etc.).

Eventualele interpretări de tipul 'dărâmarea cotețului vine din partea vecinului', 'sugerarea ideii porneşte de la Ion' ar putea fi puse la baza unei posibile ipoteze privind apariția conjugării pasive. De altfel, am putea presupune că în agresivitatea verbului de care vorbeşte Constantin Noica, din perspectivă lingvistică, se manifestă aceste deziderate (postulate), la care se mai pot adăoga şi altele. În parte, verbul, prin semantica sa încorporând formele unor pronume sau ale unor verbe auxiliare, a creat o serie de opoziții paradigmatice. De exemplu, a devenit loc comun teza cum că terminațiile (desinențele) personale ale verbului la imperfect indicativ în limba franceză au apărut pe baza verbelor personale ale auxiliarului *avoir*. Tendința aceasta se face simțită, de altfel, şi în unele structuri verbale inversate şi în limba română (de ex., *Jelui-m-aş; Plecat-au; Bată-te-ar păcatele…; Gândeşte-te*), construcții în care formele atone ale pronumelor şi formele personale ale verbelor auxiliare manifestă tendința de a se aglutina verbului. În diverse limbi desinența formelor personale ale verbului vin să demonstreze că desinența conjugațională are la origine pronumele personale aglutinate. Aceasta se confirmă şi prin faptul că spre deosebire de alte determinante, verbele la una din formele sale personale se caracterizează printr-o relativă independență, intuindu-se prin sensul său un agent, un realizator al acțiunii, un subiect. Prin aceasta s-ar putea explica faptul că în unele limbi la exprimarea opoziției de persoană nu se simte necesitatea prezenței obligatorii a pronumelor personale (de ex.. în latină, în spaniolă, dar nu şi în franceză). Necesitatea prezenței pronumelui în acest scop creşte în situațiile când formele opozitive ale verbului în cadrul unei paradigme conjugaționale, apar „şterse". De altfel, chiar în aceeaşi limbă pot coexista paradigme conjugaționale, pentru exprimarea opozițiilor din cadrul cărora pronumele se prezintă drept element expletiv, şi paradigme în care pronumele este singurul element căruia se datoreşte opoziția. De exemplu, rolul pronumelui se dovedeşte a fi important la exprimarea opozițiilor de persoană în cadrul paradigmei timpului trecut indicativ în limba rusă, unde avem numai opoziții de număr şi de gen (de ex.: *я сделал – ты сделал, он сделал* [*она сделала*]*; мы сделали – вы сделали – они сделали*).

Urmează a se sublinia că opoziția ce se realizează la stadiul actual al unei sau altei limbi printr-un anumit morfem, acesta azi nu poate fi corelat cu un cuvânt auxiliar

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

oarecare. Şi aceasta din motiv că el a fost moştenit de la un stadiu anterior de dezvoltare al limbii, modificându-se esenţial. Doar la o etapă timpurie se poate stabili această corelare cu o anumită particulă. În parte, autorii lucrării „Introducere în studiul limbii şi culturii indoeuropene", la întrebarea ce este afixul **e* din preteritele **ebheret* şi **etlat*, răspund că acest morfem ar fi fost la origine „o particulă simplă, însemnând 'cândva, odinioară' (cf. gr. *ετι* 'încă' lat. *et* 'încă, şi'" şi că purtând numele de **augment** „avea rolul de a marca pe cât se pare facultativ la origine, formele de trecut ale indicativului" (Wald, Sluşanschi, p. 258).

Asemenea modele, într-un fel, mai persistă în limbile contemporane. Astfel, după cum se ştie, „viitorul indicativ al tuturor verbelor s-a format în limba spaniolă din infinitivul verbului de conjugat la care s-a alipit prezentul verbului *haber*" (Teodorescu, p. 101). Reproducem aici tabelul conjugării verbului *leer* (a citi) din manualul menţionat:

„*leer+he leare* – 'eu voi citi'
leer+has – leerás 'tu vei citi'
leer+ha – leerá 'el va citi'
leer+hémas – leeremos 'noi vom citi'
leer+habéis – leeréis 'voi veţi citi'
leer+han – leerán 'ei vor citi'."
(Ibidem)

De altfel, prin inversarea parafrazelor prin care se exprimă viitorul în limba română, în principiu, existau potenţial şanse ca auxiliarul să devină morfem al viitorului (*citi-voi, citi-vei, citi-va, citi-vom, citi-veţi, citi-vor*).

Strânsa legătură a verbului cu complinirile sale se manifestă şi în faptul că în anumite situaţii textuale obiectul direct exprimat prin pronume atone se aglutinează cu verbul, formând un singur cuvânt. Teza aceasta este ilustrată în manualul de spaniolă citat prin pildele:

„*me alegro de ver**te*** 'mă bucur să **te** văd (de a te vedea'), *me interesa verl**as*** 'mă interesează să **le** văd', *le gusta vizitar**os*** 'îi place să **vă** viziteze'" (id., p. 104). Se simte această gravitate (/atracţie) către verb a pronumelor atone şi în limba română, acestea având aici şi forme cazuale. Dar aici ele nu fuzionează cu verbul, ca în spaniolă, ci se folosesc izolat sau se leagă, în scris, prin cratimă de verb chiar atunci când sunt reprezentate printr-un singur fonem consonantic (de ex.: *Vreau să **te** văd. Nu **te**-am văzut demult. Am întrebat-**o** pe prietenă. Previne-**l** pe director*).

Dat fiind caracterul variat al complinirilor verbale (al actanţilor şi al circumstanţilor – într-o terminologie mai nouă), după cum s-a relatat *supra*, s-a simţit necesitatea de a se crea mijloace adecvate pentru a le diferenţia. E vorba, după cum s-a menţionat, de paradigma declinării, „structură funcţională solidară bazată pe definirea cu ajutorul Ds (desinenţei – n.n.) a unui set de valori gramaticale, fundamentale, corelate între ele" (Wald, Sluşanschi, p. 230).

E vorba de 6-8 forme opozabile de caz în cadrul limbilor indoeuropene, în care totodată sunt nominalizate şi raporturile dintre obiectele numite de substantivele îmbinate, de regulă, prin mijlocirea verbului predicativ. În parte, în latină paradigma cazuală era constituită din formele opozabile de *Nominativus, Vocativus, Genitivus, Dativus, Acuzativus, Ablativus*. Or, în gramaticile latineşti se atrăgea atenţie asupra faptului că în funcţie de semantica substantivului şi cea a verbului, care împreună constituie unitatea sintactică respectivă

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

prin forma aceluiaşi caz, se diferenţiază mai multe funcţii ale substantivelor în cauză şi, respectiv, mai multe tipuri de raporturi semantice. În parte, în cadrul structurilor cu forma cazului Dativ se dovedesc:

– ***Dativul destinării*** (*Magister discipulis libros pulhros tribuit* ʻProfesorul împarte şcolarilor cărţi frumoase’)[1];

– ***Dativul cauzativ al impunerii*** (*Multe voluptates* ***homini*** *obsunt* ʻ*Multe plăceri vatămă omului*’);

– ***Dativul distribuirii*** (***Ciceroni*** *populus Romanus, in contione, non unius dei* ***gratulationem****, sed* ***aeternitatem immortalitatem****que donovit* ʻpoporul roman, în adunarea sa, a dăruit lui Cicero nu felicitări pentru o singură zi, ci eternitate şi nemurire’);

– ***Dativul posesiv*** (***Dativus possessivus***) *(Murena* ***Lucullo*** *legatus fuit* ʻLucullus a avut locţiitor pe Murena’);

– ***Dativul interesului sau daunei*** (***Dativus commodi vel incommodi***) *(Non scholae sed* ***vitae*** *discimus* ʻÎnvăţăm pentru viaţă, nu pentru şcoală’);

– ***Dativul scopului*** (***Dativus finalis***) (***Mihi cives auxilio*** *venerunt* ʻMi-au venit cetăţenii într-ajutor’);

– ***Dativul etic*** (***Dativus ethicus***) (*At* ***tibi*** *repente venit ad me Caninius* ʻDar repede mi-ţi veni Caninius la mine’);

– ***Dativul poreclei*** (*Mareo Tullio cognomen fuit* ***Ciceroni*** ʻM. Tullius a avut porecla de Cicero’);

– ***Dativul agentiv (Bonis veris*** *honesta quaerenda sunt* ʻBărbaţii buni trebuie să caute cele oneste’);

– ***Dativul autorului*** (***Dativus auctores***) (*Res* ***tibi*** *cognita est* ʻLucrul a fost cunoscut de către tine’);

– ***Dativul ţintei*** (*It clamor* ***caelo*** ʻStrigătul merge până la cer’). (A se vedea Bujor I.I. şi Chiriac Fr., p. 152-157).

Sau de exemplu, în limba rusă, în funcţie de semantica cuvintelor combinate prin mijlocirea opoziţiei cazuale de Instrumental (Творительный падеж), de rând cu indicarea instrumentului cu ajutorul căruia se realizează acţiunea, se mai exprimă şi un şir de alte raporturi, deosebindu-se şi aici mai multe tipuri de Instrumental. Printre acestea:

– ***Instrumentalul de timp*** (***Творительный времени***)*: Иван уехал* ***утром*** ʻIvan a plecat dimineaţă’;

– ***Instrumentalul cantităţii*** (***Творительный количества***)*: Летят* ***стаями*** *птицы* ʻPăsările zboară în cârduri’);

– ***Instrumentalul modal*** (***Творительный образа действия***)*: Спортсмен дышал полной* ***грудью*** ʻSportivul respira din adâncul pieptului’;

– ***Instrumentalul cauzal*** (***Творительный причины***)***:*** *Заболел* ***гриппом*** ʻs-a îmbolnăvit de gripă’. *Изойти* ***болью*** ʻa se istovi de durere’;

– ***Instrumentalul agentiv*** (***Творительный деятеля***)***:*** *Дом был построен* ***дедом*** ʻCasa a fost construită de bunel’;

– ***Instrumentalul prosecutiv*** [*/adverbial*] (***Творительный обстоятельственный***): *Идти быстрым* ***шагом*** ʻA merge cu pas grăbit’;

– ***Instrumentalul limitativ*** (***Творительный ограничительный***)*:Сильный* ***духом*** ʻtare de vârtute’;

[1] Pildele sunt reproduse din [Bujor, Chiriac, p. 152-157].

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

– ***Instrumentalul semipredicativ*** (***Творительный полупредикативный***): ***Ребенком*** *он упрям был и резов* ‘Fiind copil [/în copilărie] el era încăpăţânat şi zglobiu’;

– ***Instrumentalul predicativ*** (***Творительный предикативный***)*: Петя стал* ***врачом*** ‘Petrea a devenit medic’;

– ***Instrumentalul calificativ*** [***al semnului***] (***Творительный признака***)***:*** *Соседа избрали* ***мэром*** ‘Pe vecin l-au ales primar’;

– ***Instrumentalul itinerariu/spaţial*** (***Творительный пути/пространства***): *Девушка шла* ***берегом*** ‘Fata mergea pe mal’;

– ***Instrumentalul sociativ*** [***/comitativ***] (***Творительный совместный***): *Он приехал* ***со всей семьей*** ‘El a venit cu întreaga familie’;

– ***Instrumentalul conţinutal*** [***/de conţinut***] (***Творительный содержания***): *Он наполнил стакан* ***водой*** ‘El a umplut paharul cu apă’;

– ***Instrumentalul comparativ*** (***Творительный сравнения***): *Слезы у неё текли* ***ручьем*** ‘Lacrimile-i curgeau şiroaie’;

– ***Instrumentalul tautologic*** [***/emfatic***] (***Творительный усиления***): *Идол стал болван* ***болваном*** ‘Idolul a devenit imbecil al imbecililor’ (reprodus din Ахманова, p. 469-470).

Dacă vom ţine seama de faptul că în cadrul construcţiilor cu celelalte forme cazuale, în funcţie de semantica cuvintelor îmbinate, se poate obţine exprimarea şi multor altor raporturi de tipul celor mai sus enumerate, ne vom putea convinge că numărul tipurilor de raporturi semantice notate prin mijlocirea desinenţelor cazuale este considerabil. Or, la acestea urmează a se adăoga tipurile de raporturi obţinute prin construcţiile în care forma cazuală a substantivului este precedată de prepoziţii. Aici avem situaţii diferite ca, de exemplu, în limba rusă: 1) substantivul la o anumită formă cazuală precedat de prepoziţie se opune substantivului la aceeaşi formă fără prepoziţie (*Лесник шёл* ***лесом***. ‘Pădurarul mergea prin pădure’. *Самолет шёл* ***над лесом*** ‘Avionul zbura deasupra pădurii’); 2) substantivul la diferite forme de caz este precedat de aceeaşi prepoziţie (*Студент шел в* ***Университет*** ‘Studentul se ducea la universitate’. – *Студент шел* ***в галошах*** ‘Studentul mergea [încălţat] în galoşi’); 3) diferite prepoziţii sunt urmate de substantive la aceeaşi formă cazuală (*Мальчик упал* ***в воду*** ‘Băiatul a căzut în apă’. – *Обжегшись на молоке, дует и* ***на холодную воду***. – ‘Cel ce s-a opărit cu lapte, suflă şi în apă rece’).

Paralel cu formele de caz reprezentate la nivelul de suprafaţă prin nume cu desinenţe cazuale, în lucrările de lingvistică se vorbeşte de asemenea despre forme de cazuri analitice (a se vedea, în parte, studiile semnate de Fillmore). Ele poartă adesea aceleaşi denumiri ca şi cazurile sintetice (Acuzativ, Ablativ, Dativ, Genitiv, Instrumental) la care se mai adaogă unele denumiri de cazuri din limbile ugrofine, flexiunea cărora are la bază postpoziţii (echivalente ale prepoziţiilor din limbile indoeuropene). E vorba de astfel de denumiri de cazuri ca: *Abesiv, Aditiv, Comitativ, Delativ, Ecvativ, Esiv, Identificativ, Inesiv, Mediativ, Sublativ, Superesiv, Translativ* ş.a., denumiri care au la bază rădăcini latineşti.

Ca şi prin denumirile cazurilor din limbile indoeuropene, şi prin denumirile celor din limbile ugrofine sunt marcate diverse raporturi dintre obiecte. De exemplu, precum prin cazul Dativ, prin sensul acestuia, se indică raportul de beneficiere, aşa prin înţelesul denumirii Aditiv se indică finalitatea unei mişcări, iar prin denumirea de caz Comitativ – sunt marcate relaţii sociative, de însoţire etc.

Important pare a fi faptul că limba şi-a organizat astfel structura sa încât drept determinante ale verbului pot fi utilizate alte verbe. E vorba de folosirea formelor verbale

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)

numite adesea forme absolute sau moduri nepersonale (infinitiv, gerunziu, participiu, supin), care din perspectivă categorială se prezintă drept determinante de treapta a doua (a se vedea *supra*). (De aici se exclude combinarea prin subordonare a două forme verbale finite legate prin conjuncții sau fără acestea, structuri ce constituie enunțuri compuse [fraze]). De exemplu: (*Călătorul se opreşte* ***obosit, prăfuit*** *şi* ***sleit*** *de puteri; Băiatul se îndepărtează* ***sărind*** *într-un picior; Maria ştie a* ***broda****; Vecinul se pregăteşte* ***de semănat***).

Cu ajutorul formelor absolute ale verbului se obține redarea diferitor caracteristici dinamice ale verbelor predicative: 1) o caracteristică dinamică ce se desfăşoară concomitent cu acțiunea predicativă (*câinele fuge* ***chelălăind***); 2) denumirea unei acțiuni corelate cu un verb modal (*Ioana poate* ***broda****. Băiatul ştie* ***a citi***); 3) o caracteristică a obiectului ca rezultat obținut prin suportarea unei acțiuni (***Lovit*** [*de vânător*] *lupul a căzut*); 4) scop al acțiunii predicative (*Țăranii se pregătesc* ***de sămănat***).

Formele absolute ale verbului vin să multiplice şi să varieze tipurile de modificatori (operatori) ai caracteristicilor dinamice ale obiectelor actualizate. Şi aceasta de rând cu afixele formante ale paradigmelor conjugaționale, prin intermediul cărora se modifică sensul verbului, servind pentru a indica opozițiile de persoană, de timp, de mod (împreună cu predicatul ele sunt considerate elementele constituente ale propoziției în gramatica tradițională), acestea corelând şi întrepătrunzându-se în diverse feluri cu multiplele compliniri – argumente ale acestuia (verbului).

În încheiere s-ar putea menționa că dintre determinanții actualizatori ai unităților lexicale cu sens referențial un loc deosebit (principal) ocupă determinanții dinamici (verbele-predicate), ei intervenind şi în situațiile când şi altor tipuri de determinanți li se impune necesitatea de a li se atribui trăsătura „comunicativitate". Multiplele şi variatele înțelesuri lexico-gramaticale se obțin de către verbe prin mijlocirea determinanților de treapta a doua, numiți şi determinanți ai determinanților. E vorba, de fapt, de sintaxeme – forme sintactice ale cuvintelor semnificative, care din punct de vedere categorial coincid în bună parte cu adverbele.

Referințe bibliografice

1. Никитин М. Б. *Основы лингвистической теории значения*. Moscova, 1988.
2. Noica Constantin. (1998). *Devenirea întru ființă. Scrisori despre logica lui Hermes*. Bucureşti, 1998.
3. Noica Constantin. (1970). *Rostirea filozofică românească*. Bucureşti, 1970.
4. Noica Constantin. (1987). *Cuvânt împreună despre rostirea românească*. Bucureşti, 1987.
5. Смирницкий А. И. *Синтаксис английского языка*. Moscova, 1957.
6. Балли Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка*. Moscova, 1955.
7. Чейф У. *Значение и структура языка*. Moscova, 1975.
8. Бенвенист Э. *Общая лингвистика*. Moscova, 1974.
9. Wald Lucia Sluşanschi Dan. *Introducere în studiul limbii şi culturii indo-europene*. Bucureşti, 1987.
10. Teodorescu Paul. *Învățați limba spaniolă fără profesor*. Bucureşti, 1962.
11. Bujor I. I., Chiriac Fr. *Gramatica limbii latine*. Bucureşti, 1958.
12. Ахматова О. С. *Словарь лингвистических терминов*. Moscova, 1969.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6617 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 19:29:45 UTC)